

FORMOVÁNÍ UDRŽITELNÉHO CHOVÁNÍ TURISTŮ

TOURISTS SUSTAINABLE BEHAVIOR FORMING

Lucie Sára ZÁVODNÁ, Martina GOLDOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta

Anotace: Cílem článku je určení determinantů udržitelného cestovního ruchu a potažmo udržitelných turistů. Udržitelný cestovní ruch, označovaný také jako zelený, měkký nebo šetrný je podle některých vědců moderním trendem budoucnosti. Článek se zamýšlí nad faktory, které mohou přispět k rozvoji této formy turismu, ale také ji pozastavit, případně úplně vymýtit.

Abstract: This article aims to determine the determinants of sustainable tourism and hence sustainable tourists. Sustainable tourism, also known as green, soft or gentle is according to some scientists, the modern trend of the future. The article examines the factors that may contribute to the development of this form of tourism, but also to suspend or completely eradicate.

Klíčová slova: Udržitelný cestovní ruch, chování, turisté, faktory.

Keywords: Sustainable Tourism, Behavior, Tourists, Determinants.

Afiliace ke grantu: Zpracování tohoto příspěvku bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělený roku 2013 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Grant FF_2013_025 Výzkum ekonomiky udržitelného cestovního ruchu.

1 Úvod

Zájem cestovního ruchu o otázky udržitelnosti je logický. Cestovní ruch sám o sobě totiž může mít jak pozitivní, tak také negativní dopady na mnoho oblastí lidského života. Většina těchto dopadů má navíc multiplikační efekt. Tyto dopady byly již několikrát zdokumentovány mnoha převážně zahraničními vědci. Velikost dopadu cestovního ruchu záleží především na množství a vlastnostech každého z turistů. Jde například o počet dnů strávených na místě, zvolenou formu turismu, zvolený druh dopravního prostředku a mnohé další faktory.

Článek byl zpracován teoretickým typem vědeckého postupu. Byla zde využita metoda literární rešerše české i zahraniční literatury. Z vědeckých metod využitých při zpracování lze jmenovat analýzu, srovnání a dedukci. Zpracování příspěvku bylo možné díky podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělený roku 2013 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

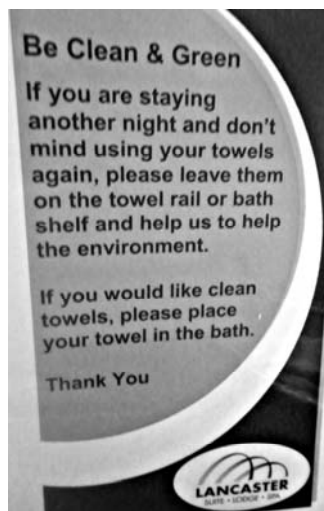
Definice udržitelného cestovního ruchu lze najít v literatuře více než dost. Udržitelný cestovní ruch je aplikací principů trvalé udržitelnosti, nebo také jak dnes používáme pouze principů udržitelnosti, do oblasti cestovního ruchu. Trvale udržitelný rozvoj (anglicky sustainable development) je definovaný dle našeho zákona č.17/1992 Sb. Tento zákon vymezuje základní pojmy a stanovuje základní zásady ochrany životního prostředí a povinnosti právnických a fyzických osob při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí a při využívání přírodních zdrojů; vychází přitom z principu trvalé udržitelného rozvoje. Podle tohoto zákona je trvale udržitelný rozvoj společnosti *takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů*. Klasická definice, která byla vytvořena v roce 1987 (Our Common Future), nedoznala od začátku příliš mnoho změn. I přesto, že byla často kritizována. (Moldan)

Udržitelný cestovní ruch stojí na několika principech. Prvním z nich je zachování zdrojů. Udržitelný rozvoj je spojován se životností nejen environmentálních zdrojů, ale také ekonomických, sociálních a kulturních zdrojů. Druhým principem je budoucnost. To znamená budoucnost dalších generací, které by mohly profitovat ze zdrojů, příležitostí i možností, které by měli trvat, co nejdéle. Třetím principem je spravedlnost. Spravedlnost znamená, že zdroje musí být rozděleny spravedlivě mezi všechny obyvatele Země. (Závodná, 2012) Ve

Spojeném království jsou uznávány tyto čtyři cíle, které slouží k dosažení udržitelnosti: sociální pokrok, (který uznává potřeby všech), účinná ochrana prostředí, uvážlivé užívání přírodních zdrojů a udržení stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti. (Moldan)

Existují také formy cestovního ruchu, které jsou ze své podstaty nazývány udržitelnými. Mezi čistě udržitelné formy patří venkovský cestovní ruch, agroturistika, ekoagroturistika, ekoturismus, geoturismus a komunitní cestovní ruch. **Venkovský cestovní ruch** je typem cestování v souladu s přírodou, krajinou a venkovským prostředím. Je při něm využíván společenský, kulturní a materiální prostor venkova. **Agroturistika** je svou podstatou vázaná na zemědělské usedlosti a farmy. Nabízí se zde možnost výpomoci s prací na farmě a se zvířaty, jízda na koni, na kole, apod. **Ekoagroturismus** je agroturistika provozovaná na ekologických farmách. Ekologická farma je místo, kde lidé žijí společně se zvířaty a rostlinami. Zvířata včetně krav, prasat, kuřat, koz a ovcí mají na ekologických farmách dostatek prostoru a jsou krmena vhodnou potravou. **Ekoturismus** (resp. ekoturistika) je provozována s maximální ohleduplností k životnímu prostředí a klade si za cíl vzdělávání návštěvníků v oblasti udržitelného rozvoje. Dalším příkladem může být **geoturismus**, který lze definovat jako formu turismu, která udržuje geografický charakter dané turistické oblasti a podporuje její životní prostředí, dědictví, estetiku, kulturu a prosperitu místních obyvatel. **Komunitní cestovní ruch** je založen na aktivitách místních obyvatel, tradicích, zvycích, kultuře, místních řemeslech a jeho realizace vychází z místní ekonomické struktury a infrastruktury. (Závodná, 2012)

Samotná forma cestovního ruchu však nemůže zajistit **udržitelné chování turistů**. Ke skupině zodpovědných, „zelených“ turistů se může připojit v podstatě každý účastník cestovního ruchu, bez finančního či jiného omezení. Turisty je ale potřeba informovat a vzdělávat v otázkách udržitelnosti. Následující obrázek představuje informační tabuli, která je umístěna v každé z koupelen v jednom z hotelů v Londýně. Cílem této výzvy je ušetření na vodě, energiích a pracích prostředcích.

Obr. 1: Informační tabule, která vyzývá turisty k udržitelnému chování v hotelu Lancaster v Londýně (Uxbridge). „Bud'te čistí a zelení – Pokud zůstáváte další noc a nevádí vám použít opět stejný ručník, nechte ručník na věšáku nebo na polici, tím nám pomáháte chránit životní prostředí. Pokud si přejete čistý ručník, položte ručník do vany. Děkujeme“ (vlastní)

Udržitelné chování je takové chování, které předchází vzniku poškození prostředí, přírodních zdrojů a jejich zachování pro budoucí generace. Dle Ministerstva životního prostředí ČR je udržitelný rozvoj novým rámcem strategie civilizačního rozvoje, který vychází z definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj již z roku 1987. Definice Komise OSN pro životní prostředí považuje rozvoj za udržitelný v tom případě, pokud *naplní potřeby současné generace, aniž by ohrozil možnost naplnění potřeb příštích generací*. (Ministerstvo pro místní rozvoj)

Udržitelné chování lze aplikovat také do podnikové praxe cestovního ruchu. Přináší podnikům nejen dodatečné výnosy v podobě úspor a nalákání nového segmentu turistů, ale také dobrý pocit, že dělají něco dobrého pro budoucnost svou i svých potomků. To samotné je ideální pro využití v marketingové komunikaci. Na udržitelnost začínají totiž slyšet také zákazníci.

Lze se setkat s rozdílným pojetím pro tolik rozdílné podniky cestovního ruchu. Právě v cestovním ruchu najdeme nejvíce rozmanitosti, co se týká zaměření podniků – jsou zde ubytovací zařízení, stravovací zařízení, dopravní podniky, informační kanceláře a mnohé jiné. Ne všechny podniky jsou schopny jednat udržitelně ve

všech oblastech. Udržitelné chování (nebo celá strategie udržitelného podnikání) sebou totiž v počátcích nese zvýšené náklady v podobě informační kampaně, případně také v zaplacení certifikace.

Jsou to ale právě podniky, které mohou své zákazníky ovlivňovat a do jisté míry formovat. Například jenom tím, že jim dají na výběr z udržitelné a neudržitelné varianty. V prvním jednoduchém kroku je potřeba učinit rozhodnutí, jaké zdroje budou využívány.

2 Obnovitelný a neobnovitelný zdroj

Velká diskuze je vedena nad otázkou obnovitelných a neobnovitelných zdrojů, protože u některých zdrojů neznáme jejich velikost. Obnovitelný zdroj je takový zdroj, ze kterého lze čerpat další tisícovky či miliardy let. K takovým zdrojům řadíme některé zdroje na planetě Zemi - energie vody, větru, slunce, biomasy, bioplynu a přílivu. V souhrnu jsou tyto energie označovány jako nefosilní přírodní zdroje. Tyto zdroje jsou využívány ve formě slunečního záření, větrné nebo vodní energie. Český zákon o životním prostředí definuje obnovitelné zdroje takto: „*Obnovitelné přírodní zdroje mají schopnost se při postupném spotřebovávání částečně, nebo úplně obnovovat, a to samy nebo za přispění člověka.*“ Definice podle zákona č. 180/2005 Sb. o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (Zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů) zní takto: „*Obnovitelnými zdroji se rozumí obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu.*“

Následující odrážky představují některé typy obnovitelných zdrojů energie (Energy globe):

- Fotovoltaická zařízení - Jsou zařízení, která přeměňují sluneční záření na energii. Tato přeměna se děje v solárních článcích a je zcela bez vedlejších efektů jako jsou emise, zplodiny, hluk atd. Zařízení se nejčastěji upevňují na střechy domů, ale lze je nalézt i samostatně. Ve slunečných dnech dosahuje výkon článků až 1.000 wattů/m², naopak při zatažené obloze jen 20 wattů/m² a při změně ročního období jsou výkyvy výkonu dosti velké.
- Větrné elektrárny - Větrné elektrárny využívají síly větru, ta roztočí vrtuli a pomocí elektrického generátoru následně přemění na energii. Dle Ministerstva životního prostředí napomůže větrná energie pokrýt v roce 2020 z obnovitelných zdrojů 13 % konečné spotřeby energie.
- Geotermální energie - Nejstarší energie na světě, tato energie totiž pochází ze Zemského jádra kde se rozpadají radioaktivní látky působením slapových sil. Geotermální energie se využívá pro vytápění. Na Islandu díky přírodním horkým gejzírům tak vytápějí celá města. V České republice se využívá například v Ústí nad Labem, Děčíně, Litoměřicích a v Liberci.
- Malé vodní elektrárny - jsou elektrárny s výkonem maximálně do 10 MW a jsou vybudovány na místě bývalých mlýnů či jezů.
- Tekutá nebo-li kapalná biopaliva - Jako jeden z obnovitelných zdrojů lze tekutá biopaliva využít i v dopravě. Dělíme je na bionaftu, rostlinné oleje a bioetanol.
- Bioplynové stanice - Jsou zařízení, která využívají procesu kontrolované mikrobiální přeměny organických látek bez přístupu vzduchu a tím vzniká bioplyn a digestát (tuhý zbytek této přeměny). Bioplyn se využívá k výrobě tepla, elektřiny, chladu a také v dopravě (zde se používá v tzv. očištěné podobě). Česká republika plánuje do roku 2015 vystavět až 400 bioplynových stanic.
- Využívání pevné biomasy - Pevná biomasa se využívá pro vytápění budov a to zejména na venkově. Je to produkt cíleně vypěstovaných rostlin za účelem tepelného spalování na místě jejího růstu a tím odpadá námitka odpůrců biomasy, že její využití je podmíněné dopravou do místa využití. Biomasa nazýváme tzv. odpadky z rostlin jako například sláma nebo dřevní odpad.

Naopak neobnovitelným zdrojem rozumíme takový zdroj, jehož zásoby lze vyčerpat a jehož obnovení by trvalo několikanásobně delší dobu. Tyto energie označujeme za fosilní. K takovýmto zdrojům řadíme uhlí, ropu, zemní plyn, rašelinu a jadernou energii.

Prvním faktorem, který tedy podporuje a formuje udržitelné chování, je volba zdroje. Obnovitelné zdroje budou řazeny k udržitelnému chování, volba neobnovitelných zdrojů potom k neudržitelnému chování.

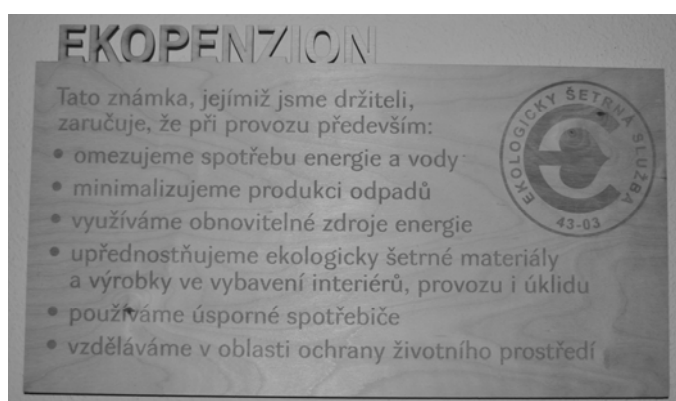
3 Faktory podporující udržitelnost

Následující kapitola identifikuje další faktory, které přispívají k udržitelnosti. Princip trvalé udržitelnosti stojí na pěti základních dimenzích. Při plnění cílů udržitelnosti je potřeba tyto dimenze brát v úvahu a jejich naplnění je naprostou nutností. Často se však v praxi stává, že dimenze udržitelnosti jsou naplněny pouze zčásti. (Moudrý)

1. **Ekologická dimenze:** Součástí ekologické udržitelnosti je i respektování přirozené únosné kapacity (únosnosti) ekosystémů.
2. **Socioekonomická dimenze:** Udržitelnost je vztah mezi dynamickým lidským ekonomickým systémem a většími dynamickými, ale normálně a pomalu se měnícími ekologickými systémy.
3. **Morálně etická dimenze:** Základním východiskem pro morálně-etickou rovinu v udržitelném rozvoji je opuštění resp., překonání tradičních antropocentrických přístupů v oblasti lidského rozhodování a konání směřující k maximalizaci zisku.
4. **Ekonomická dimenze:** Jedná se o problematiku ekologické ekonomie, zahrnující hodnocení ekonomické efektivity, vztahy mezi náklady a přínosy včetně započítání environmentálních a zdravotních externalit.
5. **Politická dimenze:** Politický rozměr udržitelného vývoje v sobě zahrnuje jak ekologickou etiku a politiku, tak i funkci státu při řešení současných, zejména však budoucích úkolů a problematik.

Nyní budou představeny některé vlastnosti, které mají turisté, věnující se udržitelným cílům v cestovním ruchu. Environmentální rovina udržitelnosti naznačuje, že **pozitivní vztah a vnímání přírody** je důležité pro každého udržitelného turistu. Zelení turisté jsou zvyklí často jezdit do přírody, mají přírodu rádi a tráví v ní určitý čas. **Raná rodinná výchova** je v tomto velkým determinantem udržitelného chování. Udržitelné turisty často vychovávali již jejich rodiče, kteří je brali do přírody a učili je vnímavosti vůči okolí. **Běžné spotřební chování** i mimo cestovní ruch ukazuje často na udržitelného turistu. Udržitelný spotřebitel je zároveň moderním spotřebitelem, který si všímá, co kupuje a záměrně se vyhýbá nevhodným statkům a službám. Tento typ spotřebitele preferuje často lokální potraviny, biopotraviny, případně další certifikované výrobky. Je zaměřený lokálně, případně kde to není možné, tak alespoň na výrobky své země. Zelený turista si všímá svého **okolí**. Stará se o to, co se děje v jeho okolí, aktivně se zapojuje do komunity a snaží se změnit negativní stránky svého působení na Zemi. Jedním ze znaků udržitelného chování je **zájem o budoucí generace** a jejich blaho.

Více než cokoli jiného je ale potřeba turisty o udržitelnosti **informovat a vzdělávat**. K tomu slouží různé panely, letáky, plakáty, informační kampaně a všechny další komunikační prostředky s jedním cílem – formovat turistu, který bude chtít konzumovat cestovní ruch udržitelně nebo-li zeleně. Vzdělání je podmínkou pro to, aby turisté vzali myšlenku udržitelnosti za svou. (Moldan)

Obr. 2: Informační tabule ekopenzionu Veronica v Hostětíně. (vlastní)

Udržitelnost jako taková stojí na vyváženosti mezi třemi základními pilíři udržitelnosti: ekonomickým, sociálním a environmentálním. Environmentální pilíř ochraňuje cenné ekosystémy, stará se o obnovu přírodního bohatství a šetří přírodu například omezením spotřeby energie a vody. Sociální pilíř potom dohlíží na lidské zdroje, upřednostňuje lokální pracovní sílu, znevýhodněné skupiny obyvatel, dále zajišťuje návratnost zdrojů do lokálních komunit a stará se o udržení tradic. Poslední ekonomický pilíř šetří peněžní zdroje, investuje do obnovy přírodních krás i do ekologicky šetrných staveb, výrobků i služeb. Ekonomický pilíř také dlouhodobě

udržuje v chodu podniky s cílem nejen růstu a výtěžku, ale také s cílem návratnosti peněžních zdrojů zpět do komunity. Pokud je vyváženost mezi pilíři porušena, nelze mluvit o udržitelném chování.

4 Faktory zastavující udržitelnost

Vyváženost může být ohrožena několika vlivy. Jedním z těchto vlivů je nestabilita ekonomiky, která může vést ke zhroucení ekonomické pilíře fungování podniku. Toto může být způsobeno např.: nedostatečnou reformací veřejných financí, nerozvinutostí kapitálového trhu, nedostatečným rozvojem služeb a jinými důvody. Dalšími důležitými faktory, které mohou ohrozit udržitelné chování z hlediska výše zmíněného environmentálního pilíře, jsou vysoké emise oxidu uhličitého, vysoké procento domácností, které nejsou napojeny na veřejnou kanalizaci (22,6%), znečištěné toky řek a povodí, snížená jakost povrchových a podzemních vod, zničení krajiny urbanizací, skládkování, nadměrný hluk, ekologické havárie a také například masový cestovní ruch v chráněné krajinné oblasti. Tyto a další faktory jsou brány jako rizika a úskalí, která mohou ohrozit udržitelné chování a tím trvale udržitelný rozvoj jako takový. Co se týká třetího sociálního pilíře, jsou zde následující ohrožující faktory: pokles porodnosti, stárnutí populace, nedostatečně vyvinutý penzijní systém, nezaměstnanost, více obyvatel využívajících sociálních dávek, sociální a etnické konflikty, zneužívání sociálních dávek a některé další. V následující tabulce je uvedena analýza rovnovážných a nerovnovážných prvků výše zmíněných pilířů (MZP):

Ekonomický pilíř versus environmentální pilíř	
Rovnovážné prvky	Nerovnovážné prvky
Většinový konsenzus z hlediska zájmu na ekonomickém růstu i na ochraně životního prostředí.	Konflikt zájmů mezi ochranou životního prostředí (zejména ochranou přírody a krajiny) a ekonomickým rozvojem (zejména budování dopravní infrastruktury a výstavba užitkových budov).
Rostoucí zájem části hospodářské sféry o dobrovolné environmentální aktivity (EMAS, ISO 14 000, výroba ekologicky šetrných výrobků, dobrovolné dohody).	Nízká motivace ze strany státu k dobrovolným dohodám a dalším dobrovolným opatřením zlepšujícím stav životního prostředí.
Rozvoj „ekonomiky přidané hodnoty“ s nízkými materiálovými a energetickými vstupy.	Radikalizace a polarizace názorů na vztah mezi ekonomikou a ochranou životního prostředí; absence partnerství a dialogu.
Ekonomický pilíř versus sociální pilíř	
Rovnovážné prvky	Nerovnovážné prvky
Většinový konsenzus z hlediska potřeby dalšího ekonomického růstu k uspokojení sociálních potřeb.	Absence většinového konsenzu z hlediska nutnosti zásadních změn sociálních systémů
Rozvinuté sociální systémy (instituce a mechanismy zdravotní péče, sociální péče a důchodového zabezpečení).	Sociální systémy (sociální péče, zdravotní péče, důchodové pojištění) se blíží svým ekonomickým mezím a přestanou být středně a dlouhodobě financovatelné.
Vysoká míra ekonomické aktivity obyvatel.	Trh práce není v souladu s potřebami ekonomiky (zejména mobilita, flexibilita a kvalifikace pracovní síly).
Environmentální pilíř versus sociální pilíř	
Rovnovážné prvky	Nerovnovážné prvky
Rozvoj podnikání v oblasti výrobků a služeb k ochraně životního prostředí vedoucí ke vzniku nových pracovních příležitostí.	Převádění výrob a odpadů do zemí s nižší úrovní ochrany životního prostředí.
Zvyšování kvality života jednak snižováním znečištění, jednak aktivními krajinnotvornými a obecně „prostorotvornými“ opatřeními.	Rostoucí dotace do sociálních systémů omezující disponibilní prostředky k ochraně životního prostředí.
Vytváření nových pracovních míst v sektoru turistiky v souvislosti s vyšší atraktivitou „čistých“ lokalit.	Upřednostnění řešení aktuálních sociálních požadavků před řešením problémů v oblasti životního prostředí.

Zdroj: Strategie udržitelného rozvoje České republiky (2004)

V některých vědeckých diskuzích lze objevit názor, že **samotný růst** zapříčiňuje neudržitelné chování a nelze jej tvořit donekonečna. Tato strategie byla představena v knize Meze růstu (Limits to Growth) vědeckým kolektivem pod vedením Donelly Meadowsové. Autoři v ní na základě rozboru hospodářských trendů ukázali, že hlavním viníkem zamoření a znečištění prostředí je hospodářský růst. Žádná nápravná opatření však nemohou tento růst zastavit. Jedinou možností je, aby byl hospodářský růst zastaven. (Meadows, 1972) Analýzy z knihy byly vědeckou veřejností uznány za správné, ale teorie tzv. nulového růstu byla odmítnuta jako nerealistická. (Moldan)

Jedním z dalších důvodů, které mohou být překážkou pro udržitelnost, je nesprávná a nevyvážená implementace principů udržitelnosti, případně implementace pouze „naoko“. Podniky mohou pochopit důvody, proč by měli udržitelné principy aplikovat do praxe, často však musí také do aplikace investovat nemalé peněžní prostředky. To vše má za příčinu, že je vytvořeno více škody, než kdyby bylo pokračováno v původním smyslu. Příkladem může být například nesprávné vydávání výrobků za ekologicky šetrné. Tímto prohlášením může dojít k nárůstu spotřeby (lidé nakupují více) a tím také k další devastaci prostředí. Podobně také u ekovýrobků, které se mohou zdát být ekologickými, ale ve své podstatě při jejich výrobě dochází k další a mnohem větší devastaci zdrojů (eko-materiál versus energie nutná k výrobě).

5 Závěr

Udržitelné jednání je důležité pro budoucnost společnosti a planety, protože zachovává zdroje v původním nebo lepším stavu. To dokládá také skutečnost, že strategii udržitelnosti se dnes věnují všechny velké společnosti. Čím dál vyšší nároky na zdroje a zároveň silné zaměření na snižování dopadu podnikání na životní prostředí nutí nejprogresivnější světové podniky hledat rovnováhu mezi růstem a udržitelností. Například společnost Walmart, která je známá svým zaměřením na udržitelnost, si předsevzala následující cíle programu ochrany životního prostředí: (1) 100% využití obnovitelné energie, (2) nulový odpad, (3) prodej trvale udržitelných výrobků. Plány pro udržitelný chod podniku lze ale najít také u jiných korporátních firem jako je IBM, Vodafone, Starbucks a mnohé další.

Udržitelný rozvoj musí být globální rozměr, tj. známé „myslet lokálně, ale jednat globálně“. Udržitelný rozvoj má smysl na úrovni místních komunit a zde je také praktikován, má však plný význam až v globálním měřítku. Úspěšným nástrojem jsou zde mezinárodní smlouvy a dohody, sankční systémy. Jedním z příkladů může být Vídeňská úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země a Montrealský protokol s dodatky.

Předložený článek je zamyšlením nad faktory, které mohou přispět k rozvoji udržitelnosti a také samotného udržitelného cestovního ruchu. Přitom jako první faktor, formující udržitelné chování, je potřeba uvést vzdělání. Lze jej chápat jako vzdělání turistů, místních komunit, vzdělání zaměstnanců v cestovním ruchu, podporu manažerů a také vzdělávání vysoce postavených osob - ať už ve vládě nebo mezinárodních organizacích. Tyto tendence lze pozorovat v podnicích propagujících udržitelný cestovní ruch již nyní. Vzdělání turistů potom vytvoří elastickou poptávku, která je běžná pro obvykle postradatelné a snadno nahraditelné zboží nebo služby. Cílem bude úplné nahrazení neudržitelné spotřeby spotřebou udržitelnou.

Mezi další faktory, které článek představil lze uvést naplnění ekologické, socioekonomické, morálně etické, ekonomické a politické dimenze a to převážně ze strany podniků, dále vyrovnanost mezi ekonomickou, sociální a environmentální rovínou.

Literatura

- [1] *Cestovní ruch a udržitelný rozvoj - Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu.* (2007) Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha. Dostupný z WWW: http://www.mmr.cz/getmedia/b973337b-cccc-42a3-9d19-2b23356dcff2/GetFile15_1.pdf
- [2] *ENERGY GLOBE Portal* [online]. [citace 27.07.2013]. Dostupný z WWW: http://www.energyglobe.com/cs_cz/vystavba-rekonstrukce/prakticka-prirucka/elektroinstalace/fotovoltaicka-zarizeni/
- [3] MEADOWS, D. H. et al. (1972). *Limits to Growth*. Universe Books, New York.
- [4] MEADOWS, D. H. (2004) *Limits to Growth: the 30-year update*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Co.
- [5] MOLDAN, B. (2003) *Neudržitelný rozvoj – ekologie, hrozba i naděje*. Praha: Karolinum.

- [6] MOUDRÝ, J. *Trvale udržitelný rozvoj*. [online] [citace 27.07.2013] Dostupný z WWW: http://home.zf.jcu.cz/~moudry/multif_zemedelstvi/frvs_pdf/1_TUR.pdf
- [7] *Strategie udržitelného rozvoje České republiky* (2004). [online] Dostupný z WWW: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzrzelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzrzelneho_rozvoje/$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf)
- [8] Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.
- [9] Zákon č. 180/2005 o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů).
- [10] ZÁVODNÁ, L. S. (2012) *Disertační práce: Měření udržitelného cestovního ruchu*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Doc. Ludmila Hromková, CSc.
- [11] ZÁVODNÁ, L. S. (2013) *Critical Questions to Sustainability Definitions*. International Conference on Sustainable Human Development, London. July 2013. (in print)

Kontakt na autory:

Ing. et Ing. Lucie Sára Závodná, Ph.D.

Filozofická fakulta Palackého univerzity v Olomouci

Katedra aplikované ekonomie

Křížkovského 12

771 47 Olomouc

Česká republika

e.mail: lucie.zavodna@upol.cz

www.udrzitelne.cz

Bc. Martina Goldová

Filozofická fakulta Palackého univerzity v Olomouci

Katedra aplikované ekonomie

Křížkovského 12

771 47 Olomouc

Česká republika

Lucie Sára Závodná získala doktorský titul v oboru Management a ekonomika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně s prací nazvanou Měření udržitelnosti v podnicích cestovního ruchu. V současné době působí na Katedře aplikované ekonomie, Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kde se věnuje výzkumu v oborech podniková ekonomika a cestovní ruch.

Martina Goldová je studentkou Univerzity Palackého v Olomouci v oboru Evropská studia se zaměřením na evropské právo. Je spoluřešitelkou grantu IGA FF_2013 Výzkum ekonomiky udržitelného cestovního ruchu.

Hesla pro jmenný rejstřík: -

Hesla pro věcný rejstřík: Udržitelný cestovní ruch, chování, turisté, faktory.
